

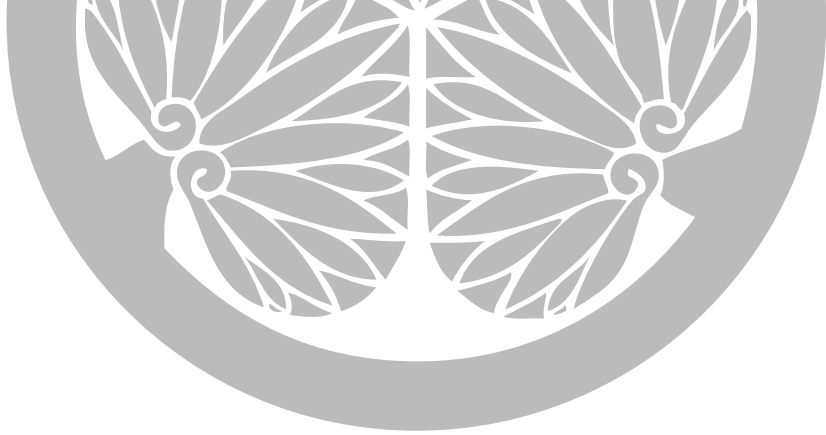
V SLUŽBÁCH
ŠÓGUNA

Skutočný príbeh Williama Adamsa

FREDERIK CRYNS

Preklad Alexandra Petrášová

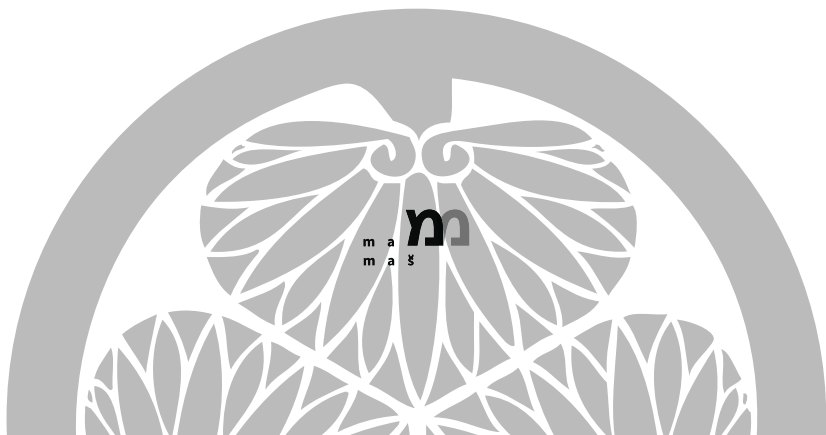

Frederik Cryns

V službách šóguna

Skutočný príbeh Williama Adamsa

Z angličtiny preložila
Alexandra Petrášová

m
m a š
m a š

Frederik Cryns
V službách šóguna
Skutočný príbeh Williama Adamsa

Prvá vydanie

In the Service of the Shogun: The Real Story of William Adams by Frederik Cryns
was first published in English by Reaktion Books, London, 2024.

Copyright © Frederik Cryns 2024

Slovak edition © Vydavateľstvo MAMAŠ 2024

Všetky práva vyhradené

ISBN 978-80-8268-150-8

O autorovi

FREDERIK CRYNS (1970) pôsobí ako profesor japonských dejín v Medzinárodnom výskumnom centre pre japonské štúdiá na univerzite v Kjóte. Je autorom niekoľkých úspešných knižných titulov o dejinách éry Sengoku, charakteristickej politickým chaosom a nepretržitými bojmi samurajov. Skúma obdobie prvých interakcií západného sveta s Japonskom v 16. a 17. storočí, zameriava sa na osobnosti ako Tokugawa Iejasu, Tokugawa Hidetada, Micuhide Akeči a Hosokawa Gracia a, samozrejme, na pôsobenie Williama Adamsa a iných cudzincov v šógunáte. Okrem toho sa venuje šógunom rodu Ašikaga, raným dejinám zahraničných vzťahov Japonska a špecificky holandskej obchodnej stanici v Hirade.

Okrem svojej akademickej práce F. Cryns pravidelne vystupuje v japonských vzdelávacích televíznych programoch. Bol prizvaný ako odborný konzultant seriálu *Šógun* (2024), v ktorom dohliadal na historické aspekty príbehu.

Obsah

Predslov 13

I Adamsovo detstvo a mladosť 17

Alžbetínske Anglicko — Dospievanie — Vojna — Spoločnosť Barbary Merchants — Anglická expanzia do Ázie

II Nešťastná púť lode Liefde 37

Rotterdam — Tajný plán — Nebezpečne zlý odhad — Kapverdské ostrovy — Mahu zomiera — Obsadenie Annobónu — Plavba cez Atlantik — Magalhaesov prieliv — Vichrica — Pasca — Podvod

III Šógunova priazeň 75

Plavba cez Tichý oceán — Uviaznutý vo feudálnom Japonsku — Očierňovanie jezuitmi — Tenkadono Iejasu — Iejasuov nadhľad — Opätovné stretnutie — Šógunova priazeň — Katolícka nájstojčivosť

四 Iejasuova zahraničná politika 107

Holandský postup do Ázie — Hatamoto — Príchod Holanďanov — Iejasuova zahraničná politika — Španielsky návštevník — Diplomatické manévry — Nezhoda so španielskym vyslancom — Práca pre Holanďanov

五 Príchod Angličanov 139

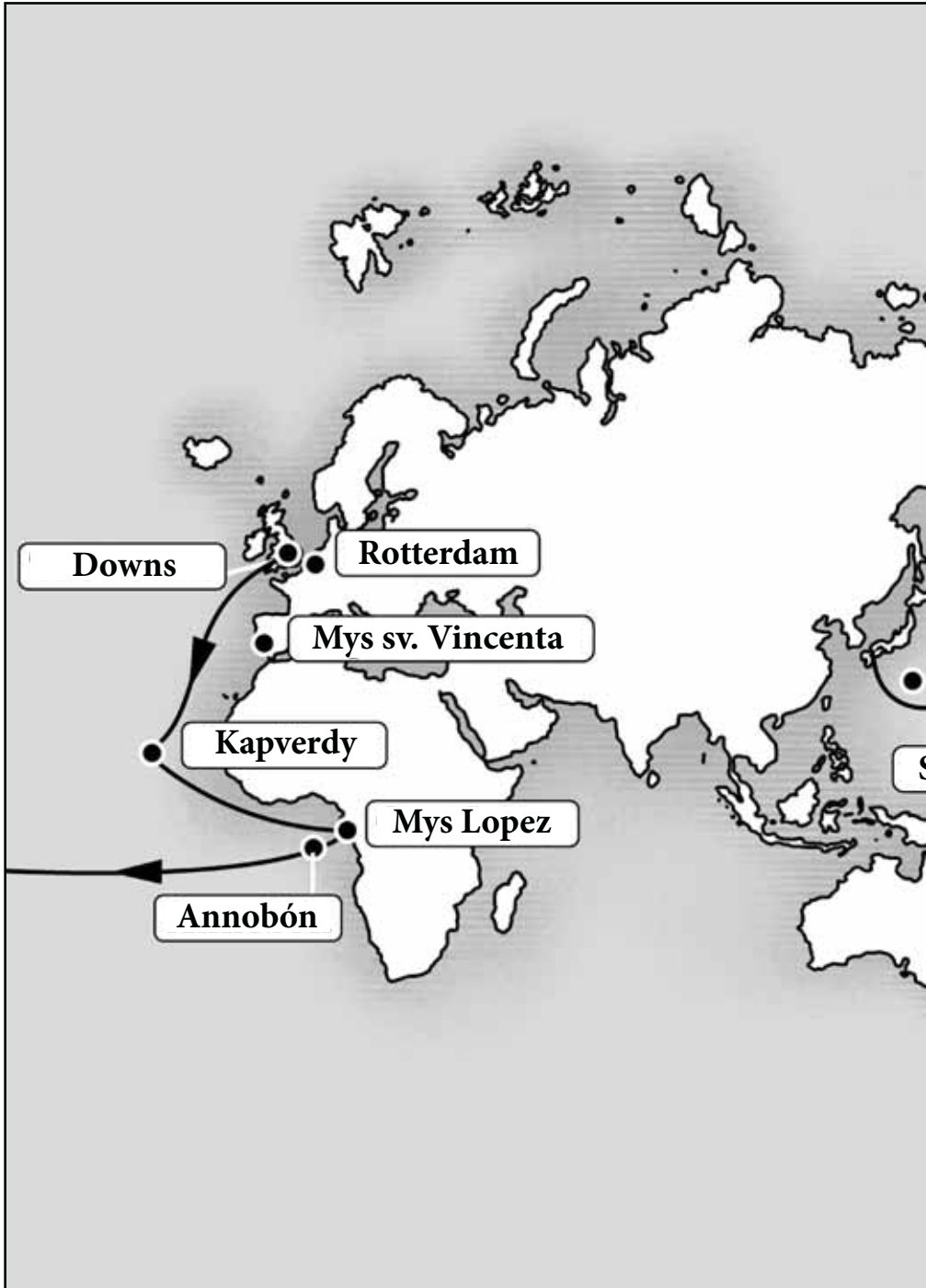
List anglickej Východoindickej spoločnosti — Kapitán John Saris — List od kráľa Jakuba — Severozápadná trasa — Konflikt — Zmluva

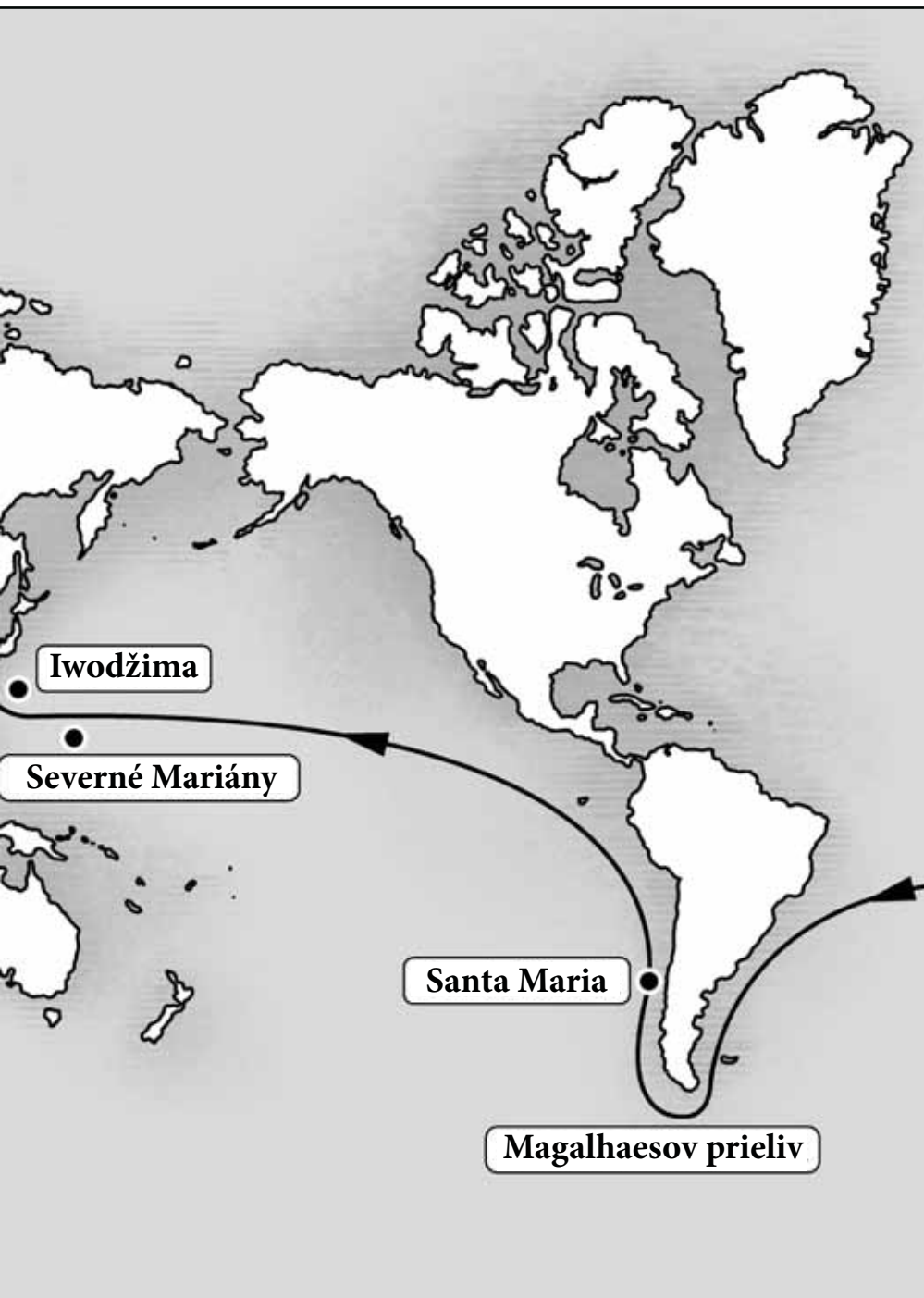
六 Strata vplyvu 163

Predaj kanónov šógunovi — Problémy na Rjúkju — Medzinárodné konflikty — Hidetadov edikt — Problémy v Hirade — Trpezlivosť — Zaseknutý medzi Holanďanmi a Angličanmi — Adamsova posledná vôľa

Poznámky k zdrojom 198

Podakovanie 206

Iwodžima

Severné Mariány

Santa Maria

Magalhaesov prieliv

Mapa 1 (na predchádzajúcej dvojstrane): Cesta lode Liefde.

Mapa 2 (hore): Japonsko v 17. storočí.

Mapa 3 (vpravo): Východná a Juhovýchodná Ázia v 17. storočí.

Predslov

V roku 1600 stroskotal anglický navigátor na palube holandskej lode pri brehoch Japonska. Volal sa William Adams. Ocitol sa tam v čase interného konfliktu medzi rôznymi vojvodcami a klanmi. Čoskoro získal dôveru vojvodu Tokugawu Iejasua. Stal sa jedným z jeho blízkych poradcov a mal zásadný vplyv na jeho zahraničnú politiku.

Príbeh Angličana v službách šóguna je niečo, čo podnecuje našu predstavivosť. Aj preto vyšlo mnoho kníh o Adamsovom živote. Väčšina z nich je však kombináciou faktov a fikcie. Najznámejším je, samozrejme, román Jamesa Clavella *Šógun*. Prvé filmové spracovanie je z roku 1980 a v roku 2024 vznikol v produkcii FX rovnomenný seriál – film aj seriál pritiahli veľké množstvo divákov. V románe sa Adamsova postava volá John Blackthorne a ide o anglického námorníka, ktorý sa ocitne v stredovekom Japonsku. Rovnako ako Adamsovi, aj Blackthornovi sa podarí získať priazeň najmocnejšieho feudálneho pána. V knihe ho Clavell nazval Jošii Toranaga, ktorý rovnako ako Iejasu aspiruje na pozíciu šóguna, teda najvyššieho vojenského vodcu.

Aj keď je Clavellov román fikciou, je založený na podrobnom bádani o Adamsovom živote a japonských dejinách. Keď som bol prizvaný dohliadať na historické aspekty seriálu *Šógun* pre FX, vždy ma nanovo prekvapila dôslednosť Clavellovoho výskumu. V románe som našiel mnohé odvolávky na pôvodné zdroje. Život a doba Adamsa, Iejasua a Hosokawy Gracie (v románe *Lady Mariko*) sú hlavnou oblasťou môjho vedeckého bádania – som profesorom japonských dejín v Medzinárodnom výskumnom centre pre japonské štúdiá (Ničibunken) na univerzite v Kjóte.

V Clavellovom románe je Blackthornov život plný dobrodružstiev a, pochopiteľne, Adamsov skutočný život za ním v ničom ne-

zaostával. Clavell v knihe použil ako predlohu len šesť mesiacov Adamsovho života, no aj ďalšie mesiace a roky si určite zaslúžia našu pozornosť.

O Adamsovi máme k dispozícii mnohé zdroje. Zachovalo sa niekoľko jeho listov a denníkov. Záznamy a listy týkajúce sa anglickej obchodnej stanice v malom prístave Hirado, ktorá v Japonsku fungovala v rokoch 1613 až 1623, tiež obsahujú množstvo informácií o Adamsových aktivitách. Z týchto textov je možné verne rekonštruovať Adamsovo pôsobenie.

Doteraz bolo bádanie o Adamsovi založené predovšetkým na anglických prameňoch, ale aj holandské texty o ňom obsahujú množstvo doteraz neznámych informácií. V záznamoch holandskej obchodnej stanice v Hirade, založenej v roku 1609, sú mnohé odkazy na Adamsa. Okrem toho máme množstvo dokumentov súvisiacich s holandskou loďou Liefde, na palube ktorej sa dostal do Japonska. Tieto zdroje v kombinácii s niekoľkými zachovanými japonskými, portugalskými a španielskymi dokumentami, nám dokresľujú obraz Adamsovho života. Zároveň nám osvetľujú anglickú a holandskú expanziu do Ázie, ich vzťahy s Portugalcami a Španielmi, ako aj japonskú zahraničnú politiku.

Adamsove zápisky odhaľujú Iejasuove diplomatické schopnosti. Vždy mal eminentný záujem o pestovanie dobrých vzťahov s inými národmi, o ktorých nevieme veľa, keďže existuje len málo japonských textov venujúcich sa Iejasuovej diplomacii. Z tohto dôvodu ho mnohí Japonci vnímajú ako vládcu, ktorý inicioval politiku izolácie Japonska – *sakoku*. Keď sa však pozrieme na západné zdroje, opak je pravdou. Vďaka zachovaným rozhovorom medzi Adamsom a Iejasuom máme prístup k jeho geniálnemu politickému nadhľadu.

Aj keď Adamsov príbeh nie je až taký veľkolepý ako Blackthornov, obsahuje mnoho dramatických momentov. Adams prežil veľmi nezvyčajný život. Preplavil sa z Anglicka do ďalekého Japonska, čo samo osebe predstavuje odvážny čin. Dobrodružstvá, ktoré cestou zažil, by tiež vydali na samostatný napínavý príbeh. Po stroskotaní v Japonsku sa najskôr ocitol vo väzení a hrozilo, že príde o život. Podarilo sa mu však prekonať nepriazeň osudu a dostať sa do slu-

žieb šóguna. Z tejto pozície mal zásadný vplyv na vzťahy Japonska so západným svetom. Keď však Iejasu zomrel, Adamsovi sa šťastie otočilo chrbtom. Iejasuov syn Hidetada prevzal moc a tým sa skončil aj Adamsov dosah na najvyššie priečky japonskej politiky. William Adams zomrel v Hirade, ďaleko od šógunovho hlavného mesta.

Táto kniha rozpráva autentický príbeh Adamsovho pohnutého života v kontexte jeho doby.

Adamsovo detstvo a mladosť

„Som muž z Kentu, narodený v mestečku zvanom Jellingham, 2 anglické míle od Rochesteru, 1 míľu od Chattamu, kde sa zdržiavajú kráľovské lode, a od svojich 12 rokov som vyrastal v Lymehouse pri Londýne, kde som bol 12 rokov učňom u pána Nica Diggensa, a sám som slúžil na lodiach Hir Ma'tie's a asi 11 alebo 12 rokov som slúžil vo Wor'll Company of Barbary Marchauntes, až kým som sa z Holandska nevypravil za obchodom do Ázie, kde som chcel získať skúsenosti s tým malým množstvom poznania, ktoré mi Boh dal.“

WILLIAM ADAMS v liste svojim „neznámym priateľom a krajanom“, v Hirade 23. októbra 1611.

Toto je citát z listu, ktorý Adams napísal po jedenástich rokoch v Japonsku. Je adresovaný ľubovoľnému Angličanovi, ktorému sa dostane do rúk, a začína sa tým, že sa autor predstaví a v krátkosti opíše svoj život predtým, než sa doplavil do Ázie. Keďže o jeho ranom živote nemáme iné zdroje, ide o mimoriadne dôležitý dokument.

Spoznať Adamsovu mladosť nám pomôže zasadiť jeho aktivity v Japonsku do kontextu. Informácie o prostredí, v ktorom vyrastal, nám umožnia do hĺbky pochopiť jeho neskoršiu rolu pri formovaní japonskej zahraničnej politiky. Vyrastal počas Alžbetínskej doby, v neistých časoch, ktorým dominovali náboženské konflikty a neutíchajúca hrozba španielskej invázie.

Alžbetínske Anglicko

William Adams sa narodil v roku 1564 v idylickom prístavnom meste Gillingham, v grófstve Kent na juhovýchode Anglicka. V cirkevnej matrike kostola Sv. Márie Magdalény nájdeme tento záznam: „Will Adams, syn Johna Adamsa, pokrstený 4. a 20. septembra 1564.“

V Anglicku pretrvávali neisté časy. Na trón nedávno zasadla protestantská kráľovná Alžbeta a katolícke sily ohrozovali jej vládu. V roku 1569, päť rokov po Adamsovom narodení, sa grófi v severnom Anglicku vzbúrili, ale kráľovnej sa podarilo povstanie potlačiť. V rovnakom čase vydal pápež Pius V. pápežskú bulu, v ktorej Alžbetu vyhlásil za heretičku a vyzval anglický národ, aby ju zvrhol. Hrozbu pre mladú kráľovnú predstavovalo predovšetkým Španielsko, najsilnejšia katolícka krajina v Európe.

Alžbetina protestantská politika viedla ku konfliktom s katolíckym španielskym kráľom Filipom II., ktorý vládol jednej z najväčších ríš vtedajšieho sveta. Španielsko malo množstvo kolónií, silnú ekonomiku a mocnú armádu. V porovnaní s ním bolo alžbetínske Anglicko veľmi krehkou krajinou. Vnútroštátny náboženský konflikt kráľovnej Alžbete nepomáhal a jej vláda stála na nestabilných základoch. Hospodárstvo Anglicka sa s tým španielskym nemohlo porovnávať: hlavným exportným artiklom Angličanov boli vlnené látky, ktorých nadprodukcia viedla k dramatickému poklesu trhových cien. Najdôležitejšie však bolo, že sila anglickej armády sa k španielskej ani nepribližovala a vojenské ťaženia Henricha VIII., Alžbetinho otca, vyprázdnilo kráľovské pokladnice.

Alžbeta sa preto všetkými prostriedkami snažila konfliktu so Španielskom zabrániť. Pred jej nástupom na trón sa vojny medzi európskymi krajinami viedli prevažne pre rivalitu medzi jednotlivými monarchiami. Keď jedna zo zúčastnených strán vyhrala, konflikt urovnala výmena územia či zaplatenie tribútu. Avšak náboženské vojny, ktoré prepukali počas kráľovnej vlády čoraz častejšie, sa v princípe mohli skončiť iba absolútnym zničením viery protivníka. Angličania mali obavy, že Francúzsko alebo Španielsko, dve najsilnejšie katolícke mocnosti v Európe, napadnú ich krajinu. Alžbeta čelila tejto hrozbe aj tým, že tajne nakupovala zbrane a muníciu od iných protestantských krajín.

Po zverejnení pápežskej buly padlo na anglických katolíkov podozrenie, že pomáhajú Španielom pripravovať inváziu. Katolícki hodnostári, ktorí nekonvertovali na protestantizmus, boli považovaní za hrozbu pre krajinu. Húfne ich odvolávali z úradov a nahradzovali lojálnymi protestantmi. Na pozadí týchto udalostí vznikol protikatolícky puritanizmus a jedným z jeho dôsledkov bolo aj to, že protestantizmus sa prepojil s anglickým vlastenectvom.

V roku 1571, keď mal Adams sedem rokov, bolo odhalené veľké sprisahanie. Jeho súčasťou mala byť vražda kráľovnej Alžbety, po ktorej by na anglický trón zasadla škótska katolícka panovníčka Mária Stuartová. Anglickí katolíci, ktorých viedol Thomas Howard, gróf z Norfolku, plánovali vzburu a pripravovali sa na vylodenie španielskych jednotiek. Sprisahanie však bolo zmarené vďaka udaniu. Grófa z Norfolku popravili a španielskeho vyslanca vykázali z Anglicka. V krajine zavládli silné protišpanielske nálady, ale Alžbeta sa i naďalej vyhýbala otvorenému konfliktu.

Na mori však anglické lode začali útočiť na španielsku flotilu. Španielske kráľovstvo už dávnejšie zaviedlo embargo na vstup anglických lodí do španielskych vôd a kupcom, ktorí už obchodovali na Pyrenejskom polostrove, zhabali lode aj náklad. V nadväznosti na to zhabali Angličania španielske plavidlá. Niektorí Angličania dokonca získali od kráľovnej povolenie a stali sa korzármi. Išlo o posádky súkromne vlastnených ozbrojených lodí plaviacich sa pod vlastnou vlajkou, ktoré ale cielene ohrozovali jednu z bojujúcich

strán, prevažne útokmi na obchodné lode a stanice. V 70. rokoch 16. storočia, počas Adamsovej mladosti, podnikli Angličania niekoľko expedícií do Severnej a Južnej Ameriky, kde plienili španielske základne a napádali lode. Najznámejším z týchto korzárov bol Francis Drake. Pod vedením svojho bratranca Johna Hawkinsa sa v 60. rokoch 16. storočia zúčastnil niekoľkých plavieb do Karibiku. Spočiatku kupovali otrokov v Afrike a predávali ich osadníkom v španielskych karibských kolóniách. Španielsky kráľ však vnímal vstup anglických lodí do svojich kolónií ako porušenie španielskeho obchodného monopolu.

V roku 1568 napadla španielska flotila päť anglických lodí, z ktorých jedna bola Drakova, v prístave San Juan de Ulúa (dnes v mexickom štáte Veracruz). Zo strany Španielov išlo o porušenie dohovoru, pretože keď sa flotily stretli pár dní predtým, dohodli sa na prímerí. Nečakaným útokom sa im podarilo potopiť tri anglické lode a o život prišlo mnoho členov posádky. Len dvom menším plavidlám sa podarilo ujsť, jedno z nich patrilo Drakovi. Do Anglicka sa každá loď vrátila osve a obidve v troskách.

Zo stoviek námorníkov na palube flotily sa zachránilo iba sedemdesiat alebo osemdesiat. Správy o španielskej zrade, ako aj o nemilosrdnej inkvizícii, ktorej praktikám boli podrobení zajatci, vyvolali doma v Anglicku ešte väčší hnev voči Španielom. Udalosť ovplyvnila aj Drakov ďalší osud. Počas incidentu stratil mnohých príbuzných a priateľov, ktorých sa rozhodol pomstiť. Vyplával na nemilosrdnú výpravu, počas ktorej ničil španielske lode a plienil základne a kolónie. Jeho cieľom bolo spôsobiť nepriateľovi čo najväčšie škody. Počas Adamsovho dospievania bola táto nenávisť voči Španielsku už hlboko zakorenená.

Drakove úspechy pozdvihli Angličanom sebavedomie. Začali veriť, že sa španielskej ríši môžu postaviť na odpor. Kráľovná Alžbeta však odmietala ustúpiť zo svojej pozície. Aby zabránila vypuknutiu vojny, vyhýbala sa ďalšej eskalácii konfliktu. Stačilo jej takto Španielov oslabovať a navyše Drakovo pirátstvo sa považovalo za súkromnú iniciatívu, ktorú mohla kráľovná hodnoverne popierať. Na rozdiel od kráľovnej vyhýbavej stratégie, mnohí z jej

najbližších kruhov si želali otvorenú konfrontáciu so Španielskom. Zvažovali spojenectvo s protestantskými Holanďanmi, ktorí proti Španielom viedli otvorenú rebélu a na ktorých strane už bojovalo mnoho anglických dobrovoľníkov.

Keď sa v roku 1580 stalo súčasťou Španielskeho kráľovstva aj Portugalsko, získal španielsky kráľ Filip II. ešte silnejšiu námornú flotilu. Španielska armáda dobýjala jednu vzbúreneckú holandskú baštu za druhou, až nakoniec v roku 1584 zomiera rukou atentátnika aj vodca povstalcov, Viliam I. princ oranžský. Ak by Španieli vzburu potlačili, mohli použiť Nizozemsko (historické územie zodpovedajúce približne dnešnému Holandsku a Belgicku) ako základňu na dobytie Anglicka – koniec koncov územie Nizozemska ležalo geograficky presne oproti cez Lamanšský prieliv. V takejto situácii by sa Španieli ocitli príliš blízko na to, aby ich Angličania mohli naďalej ignorovať.

V rovnakom čase pricestovalo do Anglicka niekoľko jezuitov, ktorí plánovali vzburu škótskych a anglických katolíkov na podporu španielskej invázie. Podľa plánov sa mali v Škótsku vylodiť elitné španielske jednotky, ktoré by so škótskymi katolíkmi pochodovali na juh a zvrhli kráľovnú Alžbetu. Na anglický trón by potom dosadili uväznenú Máriu Stuartovú, zosadenú kráľovnú Škótska.

Anglický ľud žil v strachu zo španielskeho vpádu do krajiny. Hrozba neprichádzala iba zvonku, ale aj od katolíckych síl doma. Ľudia z kráľovského dvora boli presvedčení, že by bolo lepšie čeliť Španielom skôr v zámorí ako doma a ochrániť tým samotné anglické územie. Robert Dudley, vojvoda z Leicesteru, bol už dlhší čas priaznivcom vojny so Španielskom. V roku 1585 presunul svoju armádu do Nizozemska a pridal sa k anglickým dobrovoľníkom, ktorí tu bojovali bok po boku s Holanďanmi.

Dudley zaznamenal niekoľko malých víťazstiev, ale nedostatok financií mu znemožnil zorganizovať v Nizozemsku riadnu armádu. Množstvo vojakov padlo v bojoch, mnohí sa stali obeťami chorôb a vysoká bola aj miera dezercie. K španielskej armáde sa navyše pridali waleskí a írski katolíci, čo u Holanďanov spôsobilo značnú nedôveru v Angličanov ako takých. Po sérii ďalších prehier sa vzťahy

s Holanďanmi postupne zhoršovali. Dudley sa napokon musel vrátiť do Anglicka a namiesto toho, aby oslabil španielsku hrozbu, ešte ju zosilnil. William Adams teda strávil mladosť v strachu a neistote.

Dospievanie

Adamsovo rodné mesto Gillingham (dnes patrí do správneho obvodu Medway) leží vo vnútrozemí v ústí rieky Medway juhovýchodne od Londýna. V stredoveku mesto prosperovalo z rybolovu a bolo centrom obchodu s vlnou, ktorá sa vyvážala do Nizozemska. V 16. storočí sa tu usadilo mnoho obchodníkov a remeselníkov. Neďaleko leží aj mesto Chatham, kde sa nachádzali kráľovské lodenice anglickej flotily.

Najvyššou stavbou v meste bol kostol Sv. Márie Magdalény. Jeho vežu bolo vidieť na míle ďaleko a slúžila ako orientačný bod pre lode, ktoré prichádzali do mesta cez ústie rieky. Mesto sa počas stredoveku rozrástlo smerom na západ a od 14. storočia sa tu každý štvrtok konal trh. V 16. storočí bol Gillingham stále malým mestom. Predpokladá sa, že v časoch Adamsovej mladosti tu žilo asi päťsto obyvateľov. Mestečko malo iba jednu ulicu s domami po oboch stranách. V jednom z nich vyrastal Adams s rodičmi a súrodencami – podľa matriky mal brata a sestru.

V porovnaní so severom Anglicka malo okolie Kentu, teda región, kam patril aj Gillingham, silnú základňu anglikánskych veriacich. Rodiny sa modlili pred každým jedlom a bežné bolo chodiť do kostola v nedeľu aj na sviatky. V Európe bolo v tomto období náboženstvo sociálnou normou presahujúcou jednotlivca. Viera posilňovala putá medzi členmi rodiny aj vzťahy v miestnej komunite. Listy písané v 16. storočí sú preto plné prejavov viery a inak to nebolo ani v listoch písaných Adamsom. Pre Angličanov znamenala reformácia pocit príslušnosti k anglickému národu, ako aj hrdosť a sebadôveru.

Pozoruhodnou charakteristikou Adamsa bola jeho gramot-